

Sobre un plànol inèdit de Santa Maria. Referència a les obres de reedificació del temple i a les diferents advocacions de les seves capelles*

Ramon Maria Xuclà Comas

Advocat

*A Pepa Martínez Cabanyes. Amb tot l'afecte,
pel seu interès i la seva incansable col·laboració.*

El plànol inèdit del qual us voldria parlar, és de la planta de Santa Maria de Cervera. Està fet sobre suport de paper i amb tintes de diferents tonalitats degudament justificades pel seu autor tal i com veurem. Les seves mides són 57 per 36 centímetres aproximadament, i està força ben conservat malgrat algunes taques i talls als plecs, els quals, però, no dificulten ni impedeixen observar els diferents elements i detalls que tot seguit comentarem, ni tampoc la lectura d'allò que hi figura escrit.

El motiu pel qual es va fer aquest plànol era la necessitat de fer obres a Santa Maria. En el mateix, tant hi figuren dibuixats elements interns com externs al temple. A part d'altres peculiaritats, cal destacar com a descripció de l'interior, el nom de cada una de les capelles, i des del punt de vista extern, les línies de planta dels edificis que volten la Parròquia, tals com l'ajuntament i alguna que altra casa veïna, a més del nom d'algun carrer com veurem tot seguit; i tant en la descripció interna com en l'externa, destacarem determinades particularitats que anirem explicant de manera ordenada al llarg d'aquest escrit.

* El meu agraïment al Josep M. Llobet de Nuix, pel seu suport informàtic en el tractament de la imatge del plànol i per la documentació facilitada.

Autor i any del plànol

Es coneixen diversos plànols, tots ells ben documentats a propòsit de la necessitat de fer obres a Santa Maria com a conseqüència de l'estat ruïnós en què es trobava el temple. Tinc constància per exemple dels plànols presentats per l'arquitecte Francisco Mestres¹ que es mencionen en un expedient obert sobre la ruïna del temple de l'any 1785, i on consta que es va presentar per aquest arquitecte un plànol junt amb més documentació.

Igualment, Maria Teresa Salat² fa esment, tot citant a Maria Garganté, d'uns plànols de planta de tot el temple, realitzats pels arquitectes Josep Agostoni i Francesc Thomàs, i d'un plànol de detall de la part que s'havia d'arranjar, dibuixat per l'escultor Jaume Padró. També consta el conegut plànol de l'alçat de la façana neogòtica del temple, signat per Tomàs Soler i Francesc Orovitg³, i la intervenció, al principi, dels arquitectes Mariano Enrich i Jaume Bosch, que van fer diferents dictàmens respecte a les obres que calia fer i que com consta escrit, van presentar un plànol que contemplava la reedificació de la part derruïda del temple. Sembla que en un primer moment es va aprovar fer les obres que contemplava el plànol per un import de quaranta cinc mil tres-centes sis lliures i vuit sous.

El plànol citat per M. Teresa Salat és un plànol de planta de tot el temple, si bé crec que l'autor del dibuix no té res a veure amb l'autor del projecte o plànol objecte d'aquest escrit. Efectivament, crec no anar errat a l'hora d'adjudicar l'autoria del mateix, ja que hi ha una inscripció que dóna una pista definitiva. La nota que tot seguit passo a reproduir està situada a la part inferior del plànol, i està escrita amb tinta i a manera de descripció i llegenda de la planta del temple, i diu així:

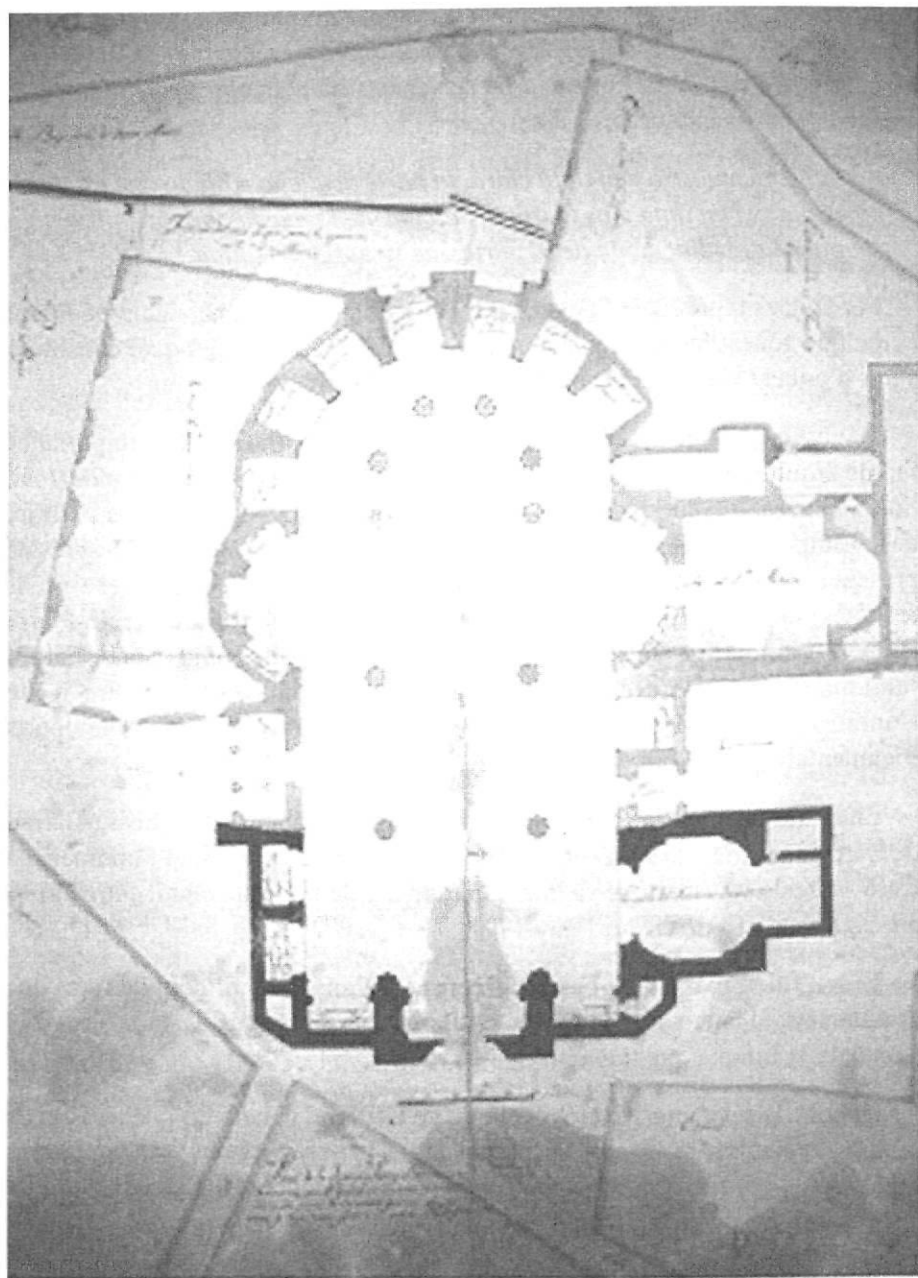
“Plano de la Iglesia Parroquial de Cervera, en el que se demuestra con tinta clara la parte de la misma que en el dia existe, y con tinta fuerte la nueva Redificación”

¹ AHCC.- Fons Dalmases.- Un únic full sobre la ruïna i obres de l'església, de data 18 de juny de 1785. Caixa 1a.

² Al seu dia, Maria Teresa Salat em va fer arribar un esborrany de l'escrit que estava preparant sobre les obres de reedificació del temple de Santa Maria, al qual em remeto en el seu redactat definitiu.

³ *Història gràfica de la Segarra*. 1a edició, any 2001.- pàg. 125, foto 147.

⁴ FONTS DALMASES.- Arxiu Històric Comarcal. Caixa 2a.

Doncs bé, examinada una documentació del fons Dalmases⁴ a propòsit de les obres de reedificació del temple, es diu que un arquitecte de Barcelona anomenat Tomàs Solé i Ferrer va presentar uns plànols o projectes on en un dels mateixos hi consta escrit a mà que:

“...se demuestra con tinta clara, la parte de dicho edificio que existe en el dia; y con tinta mas fuerte la adición de la nueva obra que propongo para la reedificación de la parte que se halla demolida...”

Per tant, es reproduïx la mateixa frase del plànol de manera gairebé literal i crec que aquest fet no és una simple coincidència, motiu pel qual considero autor d'aquest plànol a l'arquitecte barceloní Tomàs Solé i Ferrer.

Aquest arquitecte no era un desconegut, tot el contrari, era un important i famós arquitecte de Barcelona el qual va seguir els passos del seu pare Joan Solé i Faneca, qui entre altres obres va dirigir les de la restauració de l'edifici de la Llotja de Barcelona l'any 1772, juntament amb Esteve Bosch. Després de presentar un projecte amb una rebaixa de costos, va aconseguir que no es realitzés un primer projecte de restauració presentat per l'arquitecte Pierre Branly. A la mort de Solé Faneca, l'any 1794, el seu fill Tomàs Solé i Ferrer, juntament amb un altre arquitecte que era l'ajudant del seu pare i que s'anomenava Joan Fàbregas, van continuar la feina malgrat que les parts fonamentals de l'edifici de Llotja ja estaven acabades.

Entre altres obres de Joan Solé i Faneca podem citar el Palau Sessa-Larrad de Barcelona, en el qual va intervenir com a ajudant de direcció, i l'anomenada Casa Marc de Reus; també va intervenir al Parc de la Ciutadella i, entre altres, a l'església de Roda de Ter l'any 1771.

El seu fill Tomàs Solé i Ferrer va construir l'any 1802 el pont de fusta que comunicava el palau amb la Duana de Barcelona, i l'any 1805 va projectar el Canal de la Infanta que travessava la Bordeta.

Quant a la seva intervenció al temple de Cervera, ja hem dit que a causa de la ruïna del temple i davant la necessitat de fer-hi obres urgents, van intervenir-hi diferents arquitectes, però únicament faré referència a la participació de l'arquitecte Solé Ferrer com a l'autor del plànol.

Amb data de 14 d'abril de 1804 es va procedir per part del corregidor de la ciutat de Cervera al seu nomenament com a arquitecte, per tal que fes el reconeixement de l'església i procedís a valorar el cost de l'obra. Va ser nomenat

ell juntament amb un altre arquitecte de nom Pablo Viada. Ens consta, a més, un altre arquitecte o company de Solé Ferrer que podria ésser Francisco Orovitg, que surt citat al llibre *Història Gràfica de la Segarra* i a la pàgina 147 esmentada, en nota a aquest escrit, es reproduïx una foto de la façana de l'obra nova o ampliació de Santa Maria signat per Tomàs Solé i Ferrer i el tal Francisco Orovitg –respecte del qual, expressament, es fa constar que el seu cognom no es pot llegir amb tota claredat- si bé, sigui com sigui, queda clar que el director de l'obra va ser Tomàs Solé i Ferrer, i que donat el volum de l'obra, sens dubte devia tenir un equip d'arquitectes i altres ajudants per fer els corresponents plànols, prendre mesures i altres.

Solé Ferrer i els seus ajudants van procedir al reconeixement i a les inspeccions pertinents del temple i van fer totes les medicions. Amb aquest reconeixement es va poder observar que a molts llocs del temple hi havia esquerdes i que altres estaven cruïxits considerablement. Un exemple en són els arrencaments de les voltes de la coberta i els arcs que es recolzaven sobre les dues columnes de la part inferior del temple, les quals estaven inclinades cap a les naus laterals –com encara es pot observar avui en dia- de tal manera que aquells defectes i la ruïna de la part enderrocada van ocasionar, juntament amb les humitats existents al temple, que les pedres de les voltes es despuntessin i es disloquessin per molts llocs.

Especifica l'arquitecte en el seu informe de data 20 de juliol de 1806, que hi havia un important gruix de terra sobre les voltes, d'uns deu a dotze pams, i sobre aquestes hi havia unes lloses de pedra per on es filtrava l'aigua, augmentant la humitat i el pes de la terra i arribant a calar per les juntes de les pedres de les voltes, de tal manera que aquestes es despuntaven i feien moviments. Afegia que feia uns anys s'havia tret gruix de terra construït en el seu lloc una coberta. En aquest mateix informe descriu de manera acurada tot el que s'havia de fer i com fer-ho, materials, mesures i tècniques, detalls constructius amb els quals no em voldria entretenir perquè amb més profunditat serà desenvolupat en altres escrits.

Seguint, doncs, amb el plànol, podem fixar-nos en els següents detalls: a l'informe es fa referència a les dos columnes penúltimes de la Parròquia, que són aquelles que estan inclinades. A l'informe de Solé Ferrer ens diu que en el plànol apareixen en tinta clara, i efectivament en el plànol que comentem, signat pel dibuixant, és així com les veiem.

En l'informe es diu que hi ha unes escales a l'entrada de la Parròquia i que estan marcades en el plànol. Efectivament, en el plànol apareixen aquestes escales dibuixades.

La planta del plànol coincideix amb la planta actual del temple, com a prova, doncs, que les obres fetes al seu dia són les descrites al plànol. De la mateixa manera es dóna igualment una coincidència tant entre les capelles laterals, descrites al plànol, com al vestíbul.

Un cop esbrinat l'autor del plànol, solament queda per afegir que el mateix es va fer segons el que acabem de comentar, entre els anys 1804 i 1807.

Consideracions sobre el plànol

El plànol descriu el projecte de les obres de reedificació de Santa Maria de tal manera que l'obra va consistir, no solament en una reforma i rehabilitació del temple, sinó també en la reedificació de la part enderrocada del mateix, i que era la part posterior que dóna a l'actual carrer de Santa Maria.

Del mateix podem distingir entre els detalls i notes de l'exterior de la planta de Santa Maria i els detalls i notes de l'interior del temple. Quant als primers, hem de distingir a la vegada entre:

- El nom del carrer avui conegut com a carrer de la Cebolleria, que és citat com a carrer Baix de Santa Maria.
- Un pas o accés a la Parròquia per la seva part posterior amb la nota "*transito único para abrir nueva puerta*". Aquest pas, avui tancat, apareix en un altre plànol que es va aixecar de Santa Maria a propòsit de l'informe pericial que es va fer pel robatori del Santíssim Misteri de l'any 1915⁵, i que se l'anomena com a "*Calle de los gigantes*".

El fet curiós, però, no és tant el carrer o pas sinó més aviat l'anotació que es fa perquè es veu que és l'únic lloc per obrir una nova porta a la Parròquia, justament a l'interior d'una capella del rerecor, com era la capella de Sant Isidre.

⁵ Ramon M. XUCLÀ COMAS. *El Santíssim Misteri de Cervera. Història del prodigi i dels robatoris sacrílegs*, Miscel·lània Cerverina, 15 (2002), pàg. 34-85.

Aquesta porta nova a la capella de Sant Isidre era necessària per tal d'accedir a la Parròquia, ja que la porta nord d'accés al temple estava tancada per obres i la porta oest era inservible en aquelles dates, ja que la part posterior de la Parròquia es va enderrocar degut al seu mal estat, i van ser necessàries obres de reedificació. Aquestes són precisament les que afecten la part que al plànol que estem comentant, apareixen en tinta fosca.

Per obrir aquesta porta va ser necessària la corresponent autorització del senyor bisbe. El bisbe la va concedir, però finalment sembla ser que l'únic que es va fer va ser obrir un forat com a pas previ per obrir la porta, ja que consta que es va tancar aquella obertura pel fet que els corrents d'aire que s'originaven apagaven les espelmes de la Parròquia, fet que va ocasionar constants i reiterades queixes. Efectivament, en un document de l'arxiu⁶, els responsables de les lluminàries de la Verge Maria, fent esment al seu estatut que els obliga a il·luminar l'altar major, i al·legant l'elevat cost que origina el compliment d'aquesta obligació, argumenten que:

“...dita porta, d'obrir-se definitivament i per la seva situació al costat de tramuntana, les lluminàries es consumiran ràpidament i el cost serà insuportable.”

També afegixen que, abans de posar una fusta al “forat” existent en aquesta capella per tapar els corrents d'aire, la llàntia col·locada a la capella del Tresorer⁷ “...es movia contínuament...”

D'aquesta petició signada a Cervera el mes de febrer de l'any 1818 per Jeroni Duran, Ramon Domènech, Joan Tarruell, Ramon Pavsá i altres, queda clar que hi havia un forat o una obertura a la capella de Sant Isidre amb l'ànim d'obrir la porta, la qual crec que finalment no es va arribar a obrir, ja que si observem la capella per dins es veuen efectivament unes pedres afegides, no originals, posades per tapar aquell forat, i no es veu cap altre signe d'obertura de les mides d'una porta.

Em consta, però, una altra informació sobre l'origen d'aquesta porta com

⁶ Fons Dalmasas.- Caixa 3a.

⁷ Aquesta capella, situada al fons del temple, entrant a mà dreta per la porta d'occident -nau lateral del costat de l'epístola adjunta al presbiteri-, actualment està sota l'advocació de sant Josep, tal i com veurem més endavant.

era que, els veïns dels barris baixos de la ciutat van sol·licitar la seva obertura per poder accedir amb més facilitat al temple, perquè era més còmode per a ells si arribaven des dels barris baixos de Cervera. Així no havien d'anar fins a la plaça i donar el tomb per davant de l'edifici de l'ajuntament.

- Una darrera curiositat de l'exterior del temple que hem de destacar és un dibuix d'una petita circumferència –esfera– que apareix a la part superior del plànol. Consisteix en una bola de pedra massissa que precisament a les darreres obres que es van fer a la plaça Major va estar novament incorporada, i que finalment es va treure perquè hi havia el perill que es precipités carrer de la Cebolleria avall. Està situada al seu lloc originari, és a dir, justament sobre la barana existent a la plaça Major, allà on comença la barana al costat de les escales per baixar de la plaça al carrer Cebolleria, per anar al carreró de les Bruixes o a l'anomenat forn de les Grauetes.

Quant als orígens d'aquesta bola no hem pogut esbrinar res de res; solament parlant amb gent gran de la població⁸ hem pogut tenir alguna informació sobre aquella *esfera* o *bola*, tal com era coneguda. Tenia un alt contingut esotèric, ja que segons sembla, les noies joves per casar de la ciutat, anaven a tocar-la i acariciar-la la nit de Sant Joan tot fent la súplica per trobar un nuvi dins d'aquell any.

És prou significatiu, doncs, el sentit esotèric d'aquesta bola, i prou curiós que a l'autor del plànol no li passés per alt la seva incorporació al mateix.

Quant als elements interiors del plànol podem destacar els següents:

- En primer lloc les capelles de la girola, on curiosament en falta una, concretament la immediata a la porta de la sagristia, que ha estat absorbida per la mateixa sagristia.

Respecte a aquest oblit, he de dir que és prou significatiu. Tal i com em va fer notar al seu dia Maria Teresa Salat, ella creu que en l'aixecament del plànol per un arquitecte prou important com va ser Tomàs Solé, és difícil creure que l'oblit va ser simplement un error a l'hora d'aixecar el plànol, però malgrat tot, oblit o simplement error, el cert és que de les lectures de diversos documents

⁸ Núria Oorbitg, veïna del carrer Santa Maria.

de l'arxiu referents a les obres de reedificació de la Parròquia no he trobat cap justificació que argumentés la desaparició voluntària o intencionada de l'esmentada capella en l'aixecament del plànol en qüestió.

- Igualment manca al plànol una construcció exterior just sortint per la porta del fossar, i que em consta que antigament aquell habitacle es feia servir d'arxiu. Aquesta construcció va ser per on el lladre o lladres van accedir a l'interior del temple per fer el robatori del Santíssim Misteri l'any 1915, i que precisament va ser enderrocada com a conseqüència del robatori.
- Una altra circumstància a destacar és la dedicació de les capelles que hi ha en el plànol.

He tingut ocasió d'analitzar documentació i he pogut fer una comparació de les diferents advocacions i dedicacions de les capelles de la Parròquia. Per fer-ho, he partit de la informació donada per Agustí Duran i Sanpere⁹, el Dr. Josep M. Llobet Portella¹⁰, Maria Teresa Salat¹¹, les notes sobre les capelles de Faust Dalmasés¹², diferents apunts sobre Santa Maria de Crispí Borràs¹³ i altres notes i escrits signats per mossèn Ramon Pinós¹⁴. També afegeixo notes diverses que fan esment a dedicacions i advocacions de capelles, altars i retaules de Santa Maria, i que he trobat en documentació dispersa al nostre l'arxiu¹⁵.

L'exercici fet consisteix a veure les diferents dedicacions i advocacions de les capelles de Santa Maria, i fer una comparació amb les dedicacions i advocacions que consten al plànol que estic comentant. Faig especial referència a algunes advocacions i dedicacions que he considerat menys conegudes, tal com consta als apunts dels mossens Crispí Borràs i Ramon Pinós.

⁹ AGUSTÍ DURAN I SANPERE. *Llibre de Cervera*, Tàrraga, 1975.

¹⁰ JOSEP M. LLOBET PORTELLA, *Retaules de Cervera (Segle XVIII)*, Palestra Universitària 14 i dades tretes de la conferència que va fer a l'església museu de Sant Joan de Jerusalem sobre les fases constructives de Santa Maria, el mes d'abril de l'any 2003.

¹¹ MARIA TERESA SALAT NOGUERA, *Les capelles de la Parròquia, Segarra actualitat*, núm. 1290 (desembre de 2001).

¹² FAUST DE DALMASES Y DE MASOT, *Guia histórico descriptiva de la ciudad de Cervera*, Cervera 1890. Impremta de José Antoni Valentí. Any.- Voldria fer constar especialment i novament, el meu agraïment a Joaquim Zuera Abizanda, que com a bibliòfil que és i, per tant, com a coneixedor de llibres, va aconseguir l'esmentat llibre de Faust Dalmasés, i que ara, després de regalar-me'l he pogut consultar com a document imprescindible per completar aquest escrit.

¹³ AHCC.- Fons Dalmasés.- Caixa 3a, *Apuntes históricos de Cervera*.

¹⁴ AHCC.- *Relació històrica de la Parròquia de Santa Maria* (Manuscrit).

¹⁵ Principalment, Fons Dalmasés.

Començaré per la primera capella de la girola absidal del costat de la porta de la sagristia.

Capella de Santa Tecla.

Aquesta capella no figura al plànol que estem estudiant. Sembla ser que la dedicació més antiga va ser precisament la de santa Tecla que figura a la clau de volta per obrir la capella. Una altra dedicació és la de capella de la Puríssima Sang o del Sant Crist de la Sang, on estava exposat el Crist de la Sang. Abans es venerava a la cripta i des de temps immemorial la Congregació de la Sang el portava als reus condemnats a suplicis.

Malgrat el que acabem de dir, segons Dalmases la dedicació més antiga d'aquesta capella és la de la capella de les Ànimes, opinió no compartida per Ramon Pinós quan ens diu que no existia aquesta capella de les Ànimes. Tot reconeixent la confusió dels tractadistes, ens diu l'autor citat que segons el llibre Major -pàgina 170- consta l'existència d'un altar anomenat de les Ànimes, que es trobava concretament adossat a la paret entre la capella de Sant Mateu i la Sagristia. Tal i com es pot provar en el testament fet per Joan de Plegamans, que morí el dia 9 d'agost de l'any 1493, en poder d'en Berenguer Gaço, s'ordena fer misses a l'altar del Purgatori, que antigament era, com acabo de dir, al pilar existent entre la capella de Sant Mateu i la Sagristia.

L'altar més recent en aquesta capella del qual ens queda referència és el fet per l'artista cerverí José Antonio Fábregas, que va ser posat el dia 2 de juny de l'any 1887, i que va ser destruït l'any 1936.

Finalment cal fer constar que en aquesta capella, a la paret que hi ha entrant a mà dreta, trobem l'escut de la família Rocaberti, que van ser senyors del castell de Cervera, i on hi ha enterrada la Sra. Alieta de Rocaberti i Castro i la seva filla Magdalena de Castro.

Capella de Sant Roc.

Aquesta capella es coneguda com capella de Sant Pere i Sant Pau per les

¹⁶ DALMASES Y DE MASOT, *Guia histórico...*, pàg. 128.

seves dedicacions anteriors. Aquests sants són els que figuren a la clau de volta de la mateixa.

Segons Ramon Pinós, en aquesta capella hi havia la imatge de Sant Miquel i l'altar de Sant Sebastià, segons consta al llibre Major. Ens recorda Dalmases¹⁶ les dues imatges dels sants esmentats, dels quals ens diu que juntament amb Sant Cristòfol van ser votats patrons de la vila durant una pesta que va sofrir Catalunya.

Capella de San Jaume.

Respecte a aquesta capella trobem coincidència en totes les informacions sobre aquesta advocació. Crispí Borràs i Ramon Pinós ens diuen d'aquesta capella que va ser fundada per un tal Messeguer.

El sepulcre monumental més important de la Parròquia està en aquesta capella on hi ha enterrat Berenguer de Castelltort, fundador de l'Hospital, quan originàriament aquest estava instal·lat en l'antic convent dels frares Mínims de Sant Francesc de Paula, l'any 1389.

Com a la majoria de les capelles, en aquesta també hi havia instituïts beneficis. Ramon Pinós ens recorda el fundat a l'altar de Sant Jaume d'aquesta capella per mossèn Arnau Ninot, l'any 1427.

Capella de la Pietat.

Abans capella sota l'advocació de Corpus Cristi i també la capella dels Perdons¹⁷. Segons els apunts de Crispí Borràs, l'altar i imatge que hi havia en aquesta capella foren entronitzats per Jaume Rialp –prevere- i el mercader Martí Puigmular, de qui consta que té la seva sepultura en aquesta capella, si bé Ramon Pinós ens diu que està enterrat a l'església de Sant Antoni Abad. Al

¹⁷ Per alguns autors, la capella dels Perdons era una advocació antiga, no d'aquesta capella de la Pietat sinó de la capella de Sant Ramon, encara que per la documentació de l'arxiu, efectivament, aquesta capella del Perdons estava en aquesta capella de la Pietat. Afegir que aquesta capella dels Perdons era també coneguda com capella dels Ortigues, família acomodada que va fundar en dita capella diversos beneficis. El rastre de la família Ortigues per la Parròquia és visible en l'escut de la família –una ortiga-, a la tercera columna del rerecor per la part de l'epístola.

costat de l'evangeli hi ha un altre sepulcre que conté les despulles de Bernat Major.

En aquesta capella, mossèn Jaume Rialp va costejar en el seu moment un grup escultòric de la Pietat.

Antoni Marco i Francesca Duran de Marco, fills de Cervera i veïns de Barcelona, van fer construir un magnífic i majestuós altar. Va resultar, sembla ser, tan magnífic, que per intervenció de mossèn Joan Marigot es va decidir col·locarlo, amb la deguda autorització dels hereus dels ordenants, en un lloc preferent i ben visible de la Parròquia, com va ser la capella del Sagrament. Aquest fet va motivar el trasllat de l'altar amb el retaule de la capella del Sagrament, que estava dedicat a sant Tomàs, a l'església del Roser, que era el seu lloc originari.

Capella de Sant Isidre.

Abans sota l'advocació de sant Martí. Ens diu Crispí Borràs que en aquesta capella va fundar Raymundo Serra Major una capellania. Les seves despulles hi són sepultades.

D'altra banda, Ramon Pinós ens diu que va ser precisament Raymundo Serra Major qui va fundar la capella i qui va fundar també el convent de Sant Agustí de Cervera, l'any 1362.

Consta escrit¹⁸ que el dia 30 de maig de l'any 1623 se celebraren grans funcions i festes amb motiu de la canonització de sant Isidre, i que per aquest motiu es va fer pintar la imatge del sant en un retaule per col·locar-lo en aquesta capella.

Consta igualment que el 28 de febrer de l'any 1689, amb motiu d'haver-se obtingut una relíquia de sant Isidre, es va tractar entre la comunitat i els pagesos de Cervera, de qui és protector l'esmentat sant, de fer un retaule o altar en honor seu per substituir el quadre esmentat, i aquest es va traslladar a l'altar o capella de Sant Martí. L'escultor de la imatge va ser un tal Roset de Cervera, però a mig fer la imatge va marxar de Cervera. Per aquest motiu la va acabar el tallista Francesc Puig, també de Cervera.

¹⁸ Ramon Pinós ens dóna aquesta dada que treu del *Llibre de Consells de la Comunitat*.

Finalment trobem que en aquesta capella es va donar sepultura a les despulles d'un noble anomenat Lluís de Roqueta.

Capella de Sant Crispí.

Abans estava sota l'advocació de Sant Miquel. Ens diu Crispí Borràs que hi havia una antiga imatge de sant Miquel que recordava la fundació primitiva de l'església de Santa Maria, segons es pot veure pel pedestal d'aquella imatge que avui resta posat com a graó d'accés a la capella de Sant Raimon de Penyafort. Aquesta imatge es va deteriorar durant les obres a què fa esment el plànol que estem comentant, és a dir, les obres de reedificació de la part posterior de la Parròquia. Afegeix l'autor citat, que el gremi dels sabaters es va encarregar del culte de la capella, moment en què es va consagrar l'altar a sant Crispí, que era el seu patró. Consta que aquest gremi va contribuir a l'edificació d'aquesta capella segons es pot apreciar a l'escut de la columna que hi ha just al davant de la mateixa.

En aquest mateix sentit, Ramon Pinós ens parla de la venerable confraria de Sant Miquel dels Sabaters, que tenia un habitacle en la mateixa capella.

Capella de Nostra Senyora del Coll.

Abans capella de Santa Anna. Aquesta capella, originàriament va estar presidida per Nostra Senyora del Coll de les Savines, avui col·locada a l'altar Major. Sembla ser que aquesta imatge, antigament, es venerà en una petita ermita existent al costat del riu i voltada de savines. Mossèn Ramon Pinós concreta més dient que en aquest mateix lloc on avui es troba aquesta capella hi havia l'antiga ermita de la Mare de Déu del Coll de les Savines.

Aquesta imatge està datada al segle XII, si bé altres autors com Francesc Noval, en el seu estudi *Elementos de arqueología*, ens diuen que es una imatge del segle XIII, atesos els plecs de les robes i la seva ornamentació. Com ens recorda Maria Teresa Salat¹⁹, a les obres d'arranjament de l'altar Major, la

¹⁹ Maria Teresa SALAT NOGUERA. *Les capelles de...*

imatge de la Madona del Coll va ser traslladada a l'espai central de la Parròquia sota el baldaquí que s'havia aixecat per a tal efecte.

Cal recordar que l'altar que hi havia abans de la seva destrucció, l'any 1936, va ser obra de l'escultor Josep Fàbregas, i va ser costejat per Fèlix Vives, veí de Barcelona, que era nebot i hereu d'Assumpta Vives de Cosi. L'encarregat de tenir cura de la seva construcció va ser precisament mossèn Ramon Pinós, l'any 1887.

Capella de Nostra Senyora de Montserrat.

Abans capella sota l'advocació de Sant Simó i Sant Judes, que són els sants que figuren a la clau de volta, va ser construïda per Raymundus de Tornabous²⁰; actualment la capella està sota l'advocació de Sant Ramon Nonat. Crispí Borràs cita un altar i una capella de Nostra Senyora de Montserrat, però la situa justament sota l'orgue, de tal manera que hem de pensar de no s'està referint a la mateixa, si no a una altra, concretament a la que al plànol que comentem està sota l'advocació de Sant Josep, i de la qual en parlarem més endavant.

Existia recentment un retaule fet per l'escultor cerverí Francesc Sobrevila que va ser col·locat l'any 1886. Va ser costejat pels veïns de la ciutat i devots de Sant Ramon. Ramon Pinós ens parla de dos veïns de Cervera que van ser en certa manera els impulsors de l'altar, eren mossèn Ramon Salat, que cada dia hi deia missa, i el botiguer Ramon Jordana.

Capella de Sant Ramon Nonat.

Antigament capella de Santa Anna segons Crispí Borràs. També va tenir l'advocació de Sant Felip i Sant Jaume, i finalment també va ser coneguda com

²⁰ Així ho fa constar Ramon Pinós, si bé segons el Dr. Llobet Portella, aquesta capella va ser construïda l'any 1310 per P. Tolrà, i la capella sota l'advocació de sant Pere i sant Pau va ser construïda per R. de Tornabous.- Conferència a l'església museu de Sant Joan de Jerusalem, abans esmentada.

²¹ Segons Ramon Pinós, aquesta referència a la capella dels Perdons és un error, ja que consta a l'arxiu que aquesta capella dels Perdons era a la antiga capella del Corpus Christi o capella de la Pietat, tal i com dic a l'escrit. Malgrat aquesta opinió, altres autors com F. Dalmases afirmen que efectivament, antigament la capella amb l'advocació actual de sant Ramon era l'antiga capella dels Perdons.

capella dels Perdons²¹. Avui és la capella de Sant Raimon de Penyafort²². A les seves notes, Ramon Pinós fa referència a una capella dedicada a Sant Ramon i ens diu que era la capella fundada pels pellaïres, i que en ella, antigament, es venerava una imatge de Nostra Senyora de Montserrat²³, tenint a més una imatge de la Dolorosa als seus peus.

Respecte a l'advocació antiga d'aquesta capella als apòstols Sant Felip i Sant Jaume, Crispí Borràs ens diu que va ser fundada per la noble casa de Gilabert, i que va estar representada pel magnífic Joan, donzell i senyor de Tudela. Ens acaba dient, després de fer esment a la sepultura que hi troben de Ramon Serra, que en aquesta capella va ser-hi també sepultada Maria Isabel d'Altarriba i Gilabert, muller del noble Francesc d'Altarriba, que va morir l'any 1509.

En Ramon Pinós és d'una altra opinió i ens diu que el fundador d'aquesta capella fou, molt probablement Ramon Serra el menor, i que d'aquest l'heretà Joan de Gilabert, senyor de Tudela, donzell i cavaller i que tal com igualment ens recorda Faust Dalmasés²⁴, la seva armadura es va penjar dels murs d'aquesta capella –paret lateral de l'altar com ens diu Ramon Pinós-. Ens recorda Ramon Pinós que al passar per Cervera el tristament cèlebre ministre de Carlos IV, Godoy, li van fer com a regal el casc i l'espasa.

Capella de Sant Josep.

Abans sota l'advocació de Sant Esteve –que és qui figura a la clau de volta– En aquesta capella hi havia l'antic orgue de la Parròquia i, tal com creu Crispí Borràs, antigament estava dedicada a Nostra Senyora de Montserrat. Afegeix l'autor citat que l'orgue²⁵ va ser reconstruït per Antoni Comalda, segons consta

²² Al graó del mig d'accés a aquesta capella hi ha el pedestal de la imatge de Sant Miquel, abans esmentada a propòsit de la capella de Sant Crispí.

²³ Concretament, Ramon Pinós ens diu que aquesta imatge era un quadre de la Verge de Montserrat, que finalment va ser traslladat a l'església del Roser, a l'entrada de la capella de la Verge.

²⁴ DALMASES Y DE MASOR, *Guia històrico...*, pàg. 130.

²⁵ Respecte de l'orgue, hem de dir que segons una acta de l'any 1500, l'orgue, antigament no estava situat en aquesta capella, sinó que ocupava un lloc prop de l'antic arxiu de la Parròquia, de tal manera que podria ser que estigués col·locat justament damunt la porta que dóna al fossar. R. PINÓS comparteix aquesta opinió, recordant que a l'estar el cor al mig de la nau central, el lloc més adequat i idoni per a l'orgue era, precisament, sobre la porta del fossar, perquè estaria més a prop del cor.

en un document en poder de Llorenç Serra, signat l'any 1513. Igualment ens diu que en aquesta capella hi havia un altar de sant Pere i sant Pau fundat per l'honorable Manuel Cardona. Més tard s'hi va posar una imatge de sant Josep feta per Jaume Padró, i l'any 1888 una imatge de la Verge de Montserrat.

Capella de Sant Andreu.

És, potser, una de les úniques capelles del temple que ha conservat l'antiga i originària advocació a sant Andreu, que és qui figura a la clau de volta. Potser aquesta constància va ser la que es va aliar amb el destí i van protegir el retaule que avui encara existeix a diferència de tants altres que van ser destruïts a la guerra de 1936.

Capella de l'Àngel de la Guarda –Àngel Custodi–.

Quan entrem a la Parròquia per la porta nord, la primera capella que trobem a mà dreta és aquesta. Sembla ser que la construcció d'aquesta part de la Parròquia va tenir lloc durant els anys 1483-84. No consta cap informació sobre aquesta capella als apunts de Crispí Borràs, mentre que Ramon Pinós solament diu que antigament, els primers anys d'existir la Parròquia, aquesta capella era coneguda com la capella de casa Figuera, pel fet que l'altar originari més primitiu va ser costejat per l'esmentada casa²⁶.

En el plànol que comentem, aquesta capella és la primera de la part nord, i queda afectada pel nou projecte descrit a l'obra, de tal manera que aquesta capella correspon actualment a la part reedificada després de l'enderrocament de la part posterior de l'església.

²⁶ Josep M. LLOBET PORTELLA, *Algunes precisions sobre el retaule gòtic de l'Àngel Custodi de l'església de Santa Maria de Cervera*, Palestra Universitària núm. 16.- Cervera 2003.- UNED. Pàg. 176.

Capella de la Soledat.

Abans capella sota l'advocació de sant Miquel²⁷ i sant Jordi, i més recentment coneguda com capella de Santa Teresa pel retaule dedicat a l'advocació de la santa.

Del plànol que comento, potser el nom d'aquesta advocació és el fet més curiós, ja que l'advocació de la Soledat és inèdita. Efectivament, de totes les advocacions i dedicacions de les diferents capelles de la Parròquia, en els documents, apunts i publicacions que he trobat, en cap es parla d'aquesta advocació, encara que sigui situant-la en un lloc diferent al qual ens indica el plànol.

L'única referència és una "imatge de la Verge de la Soledat" que he trobat a propòsit de la confraria dita dels estudiants.

En una petició de l'any 1638 –concretament del dia 10 d'octubre-, es demana al consell autorització per poder traslladar la confraria dels Estudiants a l'església major, ja que, tal i com està escrit, aquella confraria, originàriament i concretament l'any 1635, s'havia iniciat al convent del Pares Minis de Sant Francesc de Paula. Al temps de fer la petició esmentada, també es va demanar autorització per fer un altar a la capella de la Sang²⁸, per posar-hi, precisament, una imatge de la Verge de la Soledat de la Caritat, davant de la qual farien cremar una llàntia tots els dies de festa a més de fer-hi celebrar una missa cada dissabte des de Sant Lluc fins a Sant Joan. Consta que aquesta confraria fou acceptada amb les condicions referides de tal manera que podem pensar que efectivament es va posar una imatge de la Verge de la Soledat a la capella de la Sang i que, per diverses circumstàncies, tal i com s'ha demostrat, va passar a altres altars. Molt probablement aquella imatge de la Verge de la Soledat es va traslladar a la segona capella que hi ha a mà dreta entrant a la Parròquia per la

²⁷ La capella de Sant Crispí abans era coneguda també com capella de Sant Miquel, de tal manera que ens trobem una mateixa dedicació a propòsit de la capella de la Soledat, que sembla ser que l'any 1483 tenia la dedicació de Sant Miquel. Aquest fet fa pensar que la dedicació antiga de Sant Miquel de la capella de Sant Crispí –construïda mes enllà de l'any 1300– va canviar d'advocació per la de Sant Crispí, que tal com explico, aquest sant era el patró dels sabaters, tal i com perfectament consta en la simbologia del pilar corresponent. De la documentació consultada –notes soltes AHCC, FONS DALMASES– l'any 1542, aquesta capella encara estava sota l'advocació de Sant Miquel.

²⁸ Aquesta capella de la Sang, molt probablement és la citada a propòsit de la capella de les Ànimes o capella del Purgatori, on dic que consta que un antic altar conegut com altar del Crist de la Sang, es va traslladar a l'altar de les Ànimes, al rerecor del temple.

porta nord, i que en el moment d'aixecar el plànol que estic comentant, s'identifiqués com a capella de la Soledat pel fet que hi havia aquesta imatge.

Sigui com sigui, del que no hi ha cap mena de dubte, és que no va ser pas una decisió improvisada per l'autor del plànol, sinó que ben segur aquesta advocació li va ser tramesa per algú de Cervera en alguna visita al temple a propòsit de les obres.

La darrera notícia que em consta d'una imatge de la Mare de Déu de la Soledat, és quan el robatori del Santíssim Misteri l'any 1540. En una de les processons que es van fer com a petició pel retrobament de la relíquia, es diu que es va treure la imatge de la Mare de Déu de la Soledat, la qual, però, es diu que es venerava al convent de Sant Francesc, tal i com hem vist a propòsit de la confraria dels estudiants. Aquesta imatge que es transportava en un tabernacle, al trencar-se aquest al passar per davant la casa dels autors del robatori de la relíquia del Santíssim Misteri, es va inclinar, i això consta en un relat de l'any 1763²⁹.

Capella de les Ànimes o capella del Purgatori.

D'aquesta capella, Crispí Borràs no dona cap dada significativa, si bé a propòsit d'una capella que anomena capella antiga dels Perdons, i que va ser fundada per Magdalena, cònjuge de Felip de Calcerán de Castro, carlà del castell de Cervera, ens diu que en la mateixa hi havia sepultada A. Roca Martí i Castro, que va morir el 14 de gener de l'any 1419 i que esta sepultada "*...justament davant l'altar del Purgatori...*", de tal manera que en un primer moment podríem identificar el referit altar amb la capella a què ens estem referint, però això sembla ser que no és així, ja que Crispí Borràs situa l'esmentat altar no a la capella que avui coneixem com de les Ànimes del Purgatori – capella a mà esquerra tot entrant a la Parròquia per la porta oest-, sinó justament en l'espai que hi ha entre la sagristia i la capella de Sant Mateu –abans de Sant Maties i del Bon Jesús-. Tal vegada, aquesta capella de Sant Mateu, a la qual més endavant em refereixo, és la situada concretament al costat esquerre tot mirant de front la capella del Santíssim Misteri, és a dir, és la capella que queda justament al costat de la sagristia, de tal manera que és possible situar un

²⁹ *Novena del Santíssim Misteri de Cervera, Cervera, 1763.*

altar entre aquesta capella i la porta de la sagristia, si bé devia ser molt petit perquè aprofita la cantonada.³⁰

D'altra banda, mossèn Ramon Pinós³¹ ens parla d'un antic altar del Crist de la Sang³² que, segons consta escrit, es va traslladar a l'altar de les Ànimes, al rerecor del temple quan el cor estava situat a la nau central, coincidint, doncs, aquesta ubicació amb l'actual situació d'aquesta capella que és on avui hi trobem un altar de sant Isidre. Aquesta documentació afegeix que antigament aquest altar de les Ànimes estava adossat en un pilar, concretament al pilar que hi ha entre la sagristia i sant Josep —és a dir, la capella del Bon Jesús—, de tal manera que coincideix amb la ubicació descrita abans per Crispí Borràs.

Per últim, cal recordar un retaule de les Ànimes de l'any 1729, fet per l'escultor de Manresa Josep Sunyer³³, i que tal i com ens recorda el Dr. Josep M. Llobet, devia tenir el seu precedent en un altre retaule contractat l'any 1500. Al ser concebut aquest altar per situar-lo justament entre pilar i pilar, tal i com ens recorda l'autor citat, he de pensar que és el mateix que Crispí Borràs situa entre la sagristia i la capella de Sant Mateu, malgrat parla "*d'espai*" existent i no pas "*d'espai entre pilar i pilar*".

Capella del Tresorer.

Coneguda com capella de l'Assumpció de la Santíssima Verge. Crispí Borràs ens diu que l'antic altar va ser erigit per Bonaventura Valls d'Antillón, canònic i tresorer de la Catedral de Tarragona.

Existia un retaule al mig del mateix, amb una urna gran coberta i tapada

³⁰ Fons Dalmases.- AHCC.- Caixa 2a, *Primera part del llibre major de misas de pàg. I a 272. Tomo encuadernat en pell existent a l'arxiu de la Comunitat.* Hi consta literalment el que acabo de dir. Exactament la seva transcripció literal es com segueix: "*Lo altar de Purgatori anytigament ere edificat en lo pilar entre la Sagristia y ant. Mateu. Pag. 206*". Josep M. LLOBET PORTELLA en el seu llibre *Art Cervera del segle XVI*, anomena un altar del Purgatori com a precedent de la capella de les Ànimes del Purgatori, que va ser contractat l'any 1500 segons notes de l'autor. Afegint que el mateix va ser concebut, no per col·locar en una capella sinó per tal de ser situat de pilar a pilar. Queda clar, doncs, que ens estem referint al mateix altar i que tal i com he dit es pot determinar exactament el seu lloc originari a la Parròquia.

³¹ Ramon PINÓS.- Documentació esmentada al llarg de l'escrit.

³² Aquesta imatge del Sant Crist era força antiga, ja que consta a propòsit del primer robatori del Santíssim Misteri de l'any 1540, que en una de les processons que es van organitzar per retrobar l'imatge, es va treure l'anomenat Crist de la confraria de la Sang.- Novena del Santíssim Misteri de Cervera.- Any 1763.-

³³ Josep M. LLOBET PORTELLA, *Retaules de Cervera...*

amb un quadre pintat a l'oli. Sembla ser que existia un determinat mecanisme que feia baixar i pujar el quadre de tal manera que l'urna podia quedar a la vista del poble³⁴.

A l'interior de l'esmentada urna es guardaven les següents relíquies: de sant Faust, de sant Pio i de santa Cristina. Totes elles van ser tretes del cementiri de Santa Priscila de Roma. També hi havia altres relíquies com les dels màrtirs sant Geudioso, sant Clement, sant Faustino, santa Cacedida, santa Elena, santa Victòria, santa Cerenina i santa Coloma, les quals van ser portades directament del cementiri de Sant Calixt de Roma.

La majoria d'aquestes relíquies es van perdre durant els fets de l'any 1936, si bé algunes van ser recuperades, com les de santa Elena i santa Victòria, malgrat que es van destruir els segells d'autenticitat on es guardaven, i que van ser posats quan es van portar les relíquies de Roma a Cervera. Per aquest motiu, no es van tornar a custodiar a la Parròquia ni van estar de nou exposades als fidels, i van quedar embolicades amb un peça de seda i guardades en una capsa que havia estat dipositada a l'església i museu de Sant Joan de Jerusalem.

Tanmateix ens consta que damunt l'urna esmentada on es custodiaven les relíquies, hi havia un altre reliquiari en forma de creu, en un lloc preferent on es guardaven dues relíquies més. Una era uns cabells de la Verge Maria i l'altra un tros de la Vera Creu. Sembla que després de l'any 1936 es van poder recuperar els cabells de la Verge Maria i es van guardar a la sagristia de l'església de santa Maria, mentre que el tros de la Vera Creu no es va poder recuperar.

Segons Crispí Borràs, aquest reliquiari va ser una donació de l'abans esmentat Bonaventura Valls d'Antillón, i l'havien portat de Roma "...amb un tros de la Vera Creu juntament a altres relíquies...", com els cabells de la Verge Maria i més relíquies d'altres sants.³⁵

³⁴ Tal i com també anomena en l'escrit *Retaules de Cervera...*

³⁵ Ramon M. XUCLÀ COMAS, *El Santíssim Misteri de Cervera, trets històrics, evolució de la festa. Mossèn Jaume Albesa i la seva família, l'ermita de Sant Armengol. La Universitat, visites i devocions*, dossier *Segarra actualitat*, febrer 2003.

Capella del Santíssim Sagrament.

Abans, en l'espai que ocupa actualment aquesta capella, hi havia tres capelles dedicades a sant Llätzer, santa Magdalena i santa Marta³⁶. Crispí Borràs l'anomena també capella de la Santíssima Trinitat, i ens diu que hi havia un altar de fusta de cedre d'estil gòtic, pagat pel matrimoni Antoni i Francisca Marco, l'any 1880³⁷ que, tal i com hem vist a propòsit de la capella de la Pietat, aquests fills de Cervera i veïns de Barcelona van fer construir. Es va decidir col·locar aquest magnífic i majestuós altar, a la capella del Santíssim Sagrament, i aquest fet va motivar el trasllat de l'altar o retaule que hi havia en aquesta capella que estava dedicada a sant Tomàs a l'església del Roser.

La construcció d'aquestes capelles va començar entre els anys 1447 i 1450 pel mestre d'obres Guillem Polo³⁸, i finalment es va ampliar la superfície d'aquesta capella amb la incorporació a la Parròquia d'una capella que hi havia a l'exterior anomenada església del Sant Esperit o de l'Esperit Sant³⁹, segons altres referències trobades. A prop de la capella hi havia una casa, propietat de la confraria del mateix nom on la reverenda comunitat celebrava amb regularitat els seus consells.

L'actual capella del Santíssim Sagrament va ser erigida l'any 1822, i al plànol que motiva aquest escrit, apareix perfectament detallada i remarcada "amb tinta més fosca" corresponent a aquella part nova del temple que va ser reedificada després de la ruïna i enderroc d'aquella part final del temple.

*Capella de Sant Nicolau*⁴⁰.

És la primera capella que trobem a mà dreta, tot entrant a la Parròquia per la porta del Fossar, i juntament amb la de Sant Esteve és de les més conegudes i populars. La popularitat d'aquesta capella ve justificada pel fet que al seu altar

³⁶ Josep M. LLOBET PORTELLA, conferència esmentada. Vegis també la referència a la capella anomenada del Sant Sagrament feta per l'autor citat al seu llibre: *Art certerí del segle XVI*, pàg. 68.

³⁷ Aquest nom i cognom d'Antoni Marco coincideixen amb aquella persona que va posar un plet a la família Nuix, sobre la propietat de la capella del Bon Jesús, tal i com dic a propòsit de la referència de la capella del Bon Jesús.

³⁸ Josep M. LLOBET PORTELLA, conferència esmentada.

³⁹ Capella del Sant Esperit, a la qual em refereixo més endavant.

⁴⁰ FONS DALMASES.- AHCC, *El XIII de marc any MCCCCXI los Rnts. Mossens Barthomeu Dezarchs y Francesca de Vall prios de la confraria de Sant Nicolau compraren la capella que es ara dita de Sant*

va tenir lloc el prodigi del Santíssim Misteri. Molt s'ha dit i escrit d'aquesta capella de Sant Nicolau, raó per la qual solament afegiré que la mateixa era també coneguda com capella de la Santíssima Trinitat i de la Puríssima Concepció⁴¹, ja que aquesta era la denominació, juntament amb Sant Nicolau, de la confraria que l'any 1319 es va fundar⁴² i que va comprar aquesta capella l'any 1414, concretament el dia 13 de març. Els confreres representants de la confraria en la compra de la capella van ser els cerverins Bartomeu dels Arcs i Joan Desvalls.

Com a fet curiós de constatar hem de parlar del primer retaule que es va posar en aquesta capella. Era un retaule de sant Nicolau del qual molts autors en parlen. Dalmases diu que aquest primer retaule es va portar d'Itàlia. Per contra, mossèn Ramon Pinós ens diu que el primer retaule es va fer a Barcelona⁴³ i que no venia pas d'Itàlia.

Cal destacar la colossal reixa que hi havia i que descriu Dalmases⁴⁴:

"...hierro sobredorado que pesaba 18 quintales, 2 arrobas y 10 libras, fabricada por Juan Muntaner, cerrajero..."

Segons mossèn Pinós, aquesta reixa, més tard, va ser traslladada a la capella del Santíssim Misteri, en la seva construcció al segle XVII. Avui en dia es pot contemplar, però, amb un afegit, que és el tercer travesser que hi ha a la part més alta.

En aquesta capella hi ha enterrats alguns confreres. De manera especial podem parlar de la sepultura d'el magnífic i egregi Pere Boix, doctor en dret i cavaller del consell reial que era nét d'en Bernat Boix de la vila de Calaf i fill de Jaume i Joana, segons consta al testament fet el dia 21 d'agost de l'any 1526, en el qual va establir algunes disposicions a favor de la confraria i la capella de Sant Nicolau.

Nicolau... ere acabada de edificar 'per preu de cent y deu lliures amb acte pres per lo discrret en Joan Tener notari de la present vila..."

⁴¹ Novena del Santíssim. Pàg. 109.

⁴² Acta notari Pere NOGUÉS, AHCC.- Fons notarial.

⁴³ Notes mossèn Ramon Pinós.- Llibre Major de la Comunitat. Hi consta els noms dels pintors, cost de l'obra i col·locació, entre altres.

⁴⁴ DALMASES Y DE MASOT, *Guia histórico...*

Capella de Nostra Senyora del Pilar.

Antigament coneguda com capella de Sant Onofre i Sant Sever, i més antigament, encara, sembla ser que estava sota l'advocació de sant Bartomeu. Crispí Borràs l'anomena capella de la Verge del Pilar, i ens diu que abans hi havia un altar de sant Rafael erigit per Rafael de Montaner, veí de la plaça de Santa Anna, i afegeix que en aquesta capella hi està enterrat Jordi de Aymerich, virrei de Mallorca i *Baile* general de Catalunya, que era natural de Cervera⁴⁵ i que va morir a Barcelona l'any 1517, moment en què el seu cadàver va ser traslladat a Cervera. Igualment hi consta la sepultura de la seva muller Isabel de Mexica, que va morir el dia 3 d'octubre de 1546, i que havia fet testament en poder de Simeó Porta.

Capella del Santíssim Misteri⁴⁶.

Sembla ser que, per commemorar millor el benefici de la restitució de la relíquia del Santíssim Misteri, després del robatori de l'any 1619, es va acordar la construcció d'una capella per posar la santa relíquia. Aquesta s'edificà al centre del creuer de la Parròquia, a la part de l'epístola, on es trobava una petita capella anomenada de la Santa Creu de Jerusalem, la qual havia fundat un cavaller de Cervera anomenat Bertran dels Archs⁴⁷, qui va pertànyer a una família molt noble i que fundà també l'hospital de leprosos situat al costat de l'església de Santa Magdalena.

Consta que la primera pedra de l'esmentada nova capella va ser posada el dia 31 d'octubre de l'any 1619, i mentre es feien les obres, la relíquia es va dipositar a la capella de Sant Nicolau; però escarmentats pel robatori i per a més seguretat es va fer construir, a la mateixa capella, al costat de l'evangeli i a 28 pams d'alçada, un armari nou amb dos portes, una de fusta i altra de ferro, amb dos panys cadascuna, i s'hi va posar la relíquia. L'any 1620, amb el pretext de la incomoditat que representava haver de pujar i baixar per exposar la relíquia, es va decidir posar-la en un altre armari mes baix. Aquest era l'armari on mossèn

⁴⁵ Va morir a Barcelona l'any 1517, i va fer testament a favor de Joan Bonet de Cervera.

⁴⁶ XUCLA COMAS, *El Santíssim Misteri de...* Esta situada on abans hi havia una petita capella anomenada de la Santa Creu. - Cal afegir que segons el llibre *Novena del Santíssim Misteri*, pàg. 303, aquesta capella es coneix pel nom de la Santa Creu de Jerusalem, on hi havia un retaule representant el calvari amb tres creus i un Sant Crist molt devot, tal com diu l'obra citada.

⁴⁷ Consta que les seves despulles són al sepulcre de pedra que es conserva entrant a la capella, davant de la capella on hi ha l'orgue.

Jaume Albesa l'havia guardada la primera vegada. Malgrat tot, per por de nous robatoris, en aquest armari hi van fer portes noves de fusta folrades de ferro i amb tres panys cadascuna.

La nova capella es va construir a l'espai ocupat en bona part per la sagristia major, i va ocupar tota la casa del sacerdot sagristà i altres cases al voltant de la mateixa.

En aquell moment, el seu cost va ser sufragat per la mateixa comunitat eclesiàstica, amb les lliures que s'havien recollit per entregar a l'autor del robatori, i que finalment aquest hi va renunciar; una quantitat de 500 lliures a càrrec del Comú Secular i altres quantitats importants que es van recollir d'altres aportacions particulars, no solament amb diners sinó també amb material d'obra com pedres i arena .

Molt breument direm que la capella, tal i com es diu en un relat de l'any 1763,

"...es de pedra molt bona i pulida, llarga seixanta palms, ampla quaranta y alta seixanta, a poca diferencia; y ab boveda magsestuosa, y una especie de cúpula, per aont baixa la llum... pujan als costats ab gran proporció unas mitjas columnas, que assentades en sos pedestals, terminan en una hermosa cornisa..."

I acabarem recordant que de tota l'obra,

"...feu les plantes, y cuidà de la seva execució un Sacerdot de la mateixa Iglesia de Cervera, peritíssim en Arquitectura, ques deya Josep Balmes..."

L'any 1789 es canvia l'antic retaule per l'actual, que és obra de l'escultor Jaume Padró; l'any 1888 es pinta la capella i es decora amb quadres pintats pels germans Oromi, al·legòrics a la Santa Creu.

Finalment, un cop acabada l'obra, la primavera de l'any 1633, es van declarar tres dies de festa oficial a la ciutat, i va ésser el dia 14 de setembre quan es va fer amb gran solemnitat el trasllat de la relíquia a la seva nova capella, amb una festa presidida pel bisbe de Solsona, senyor Pere Puix Marí, qui elevà la festa al "*rito de doble de primera classe amb octava*".⁴⁸

⁴⁸ XUCLÀ COMAS, *El Santíssim Misteri de Cervera ...*

Capella del Bon Jesús.

Abans capella de Sant Mateu. Ens diu Crispí Borràs que *“esta capilla antes de San Matias, después dedicada al Santo Nombre de Jesús y ahora a San José...”*, va ser fundada per Maties –o Mateu- Gassó, afegint que el reverend Bartolomé Saura hi va fer un retaule *“del Santo nombre de Jesús”*. Afegeix l'autor citat que l'any 1879 es va traslladar a aquesta capella una imatge de sant Josep. Sembla que aquesta imatge era la imatge que hi havia a l'altar situat sota l'orgue de la Parròquia, on avui hi ha l'altar de la Mare de Déu de Montserrat. Abans d'aquesta imatge de sant Josep, en aquesta capella del Bon Jesús hi havia una petita imatge de l'infant Jesús damunt del sepulcre de santa Filomena.

Mossèn Ramon Pinós recorda que la capella fou ornada amb pintures i un retaule en honor del sant Crist i de sant Mateu, promogut per Bartomeu Sansa, que fou rector de les Oluges i que deixà misses i altres beneficis en sufragi de l'ànima de la seva mare Violant Sansa.

De tot, el que crida l'atenció és la referència a la fundació de la mateixa per Maties Gassó, ja que resulta ser, tal i com consta en una documentació de l'any 1891 sobre una qüestió que va tractar la junta d'obra de la Parròquia, que aquesta capella, antigament, concretament l'any 1479, era propietat de la família Nuix. La documentació citada fa referència a un contenciós que va plantejar un tal Antoni Marco, natural de Cervera i veí de Barcelona, tot reivindicant la propietat d'aquesta capella. El document tracta de resoldre aquell conflicte i diu:

“que siendo inmorial que la familia de Nuix se establecio en esta ciudad desde el siglo XIII se encuentra en posesión de la capilla dedicada al nombre de Jesús habiéndolo construido a sus expensas un altar u efigiae que estuvo allí hasta hasta la última guerra civil que termino en 1840 cuidaba des su conservación, aseo e iluminación.”

Per argumentar aquesta afirmació s'afegeix que:

“Mateo Magre escribano de Cervera pasa auto justificativo de que en dicha capilla consta sepultura de dicha casa con la inscripción sepultum Rafaelis Joannis de Nuix Militis Cervarioe que murió en el año 1479; existia en la reja de entrada un escudo armas de la familia de maderia que construyeron los albaceas por el carpintero Ramon Alsina. Se cambia en al año 1668 el altar sin consentimiento familia Nuix este hecho no puede perjudicar los derechos adquiridos por aquella familia.”

Finalment s'ha d'afegir que la família Nuix tenia cura d'un altar de santa Filomena, que estava situat en aquesta capella. Aquest fet justificaria la relació de la família Nuix amb la mateixa⁴⁹.

Capella de la Mare de Déu dels Dolors.

Una de les confraries més antigues i riques de la Parròquia, juntament amb la de Sant Nicolau, era la confraria del Sant Esperit⁵⁰, la qual tenia una casa⁵¹ i una capella situada a l'exterior de la Parròquia, concretament on avui es troba la plaça del Fossar. Consta que aquella casa estava en males condicions i pràcticament derruïda, motiu pel qual la congregació de Nostra Senyora dels Dolors va proposar fer una capella per a la congregació, justament on estava la casa de la confraria del Sant Esperit, i on també hi havia la casa de la Sang de Jesucrist.

La piadosa congregació de Nostra Senyora dels Dolors, tal i com ens recorda Dalmases⁵², va ser fundada l'any 1691 pel llavors bisbe de Solsona D. Manuel de Alba. Més endavant i donat el nombre de congregants, es va erigir la capella tal i com avui la coneixem. L'any 1735 s'encarrega un primer projecte a l'arquitecte que dirigia la construcció de la Universitat; després dels esdeveniments de l'any 1936 va quedar gairebé en runes i no es van fer gaires celebracions més, desapareixent, doncs, el retaule, altars i imatges que la decoraven.

Per acabar, en relació amb l'apartat de les capelles de Santa Maria, m'agradaria parlar d'algunes altres dedicacions d'altars, retaules i capelles que em consten i que he trobat en diferents documents. Tot i que no he sigut exhaustiu en la consulta de documents sobre la Parròquia, puc dir que he trobat en els escrits dels autors citats abans les referències següents a altars, retaules i capelles, que tot seguit cito:

- Capella antiga dels Perdons, anomenada per Crispí Borràs i que tal i com abans he dit, a propòsit de la capella de les Ànimes del Purgatori,

⁴⁹ XUCLÀ COMAS, *El Santíssim Misteri de Cervera ...*

⁵⁰ A la qual més endavant, i a propòsit de la seva capella, em refereixo en aquest escrit.

⁵¹ Tal i com he citat, a propòsit de la referència a la capella del Santíssim Sagrament.

⁵² DALMASES Y DE MASOT, *Guia històrica...*

va ser fundada per Magdalena, muller de Felipe de Calcerán de Castro, que era carlà del castell de Cervera. Segons es dedueix de la informació consultada, aquesta capella estava situada davant de l'altar del Purgatori, que no capella del Purgatori. Si aquest altar estava situat justament entre la capella de Sant Mateu –coneguda avui també com capella del Bon Jesús o l'altar de Santa Filomena– i la porta de la sagristia, aquesta capella dels Perdons, molt probablement estava en una de les parets laterals que tancava l'antic cor, el qual, recordem, estava situat al mig de la nau central del temple, concretament delimitat per les parets que tancaven els quatre pilars centrals del temple.

A propòsit del que acabo de dir, s'ha de recordar que tal i com es pot apreciar en els temples en què el cor ocupa la nau central, les parets laterals que el tanquen estan totalment ocupades per altars, capelles i altres elements decoratius per la seva part exterior. Igualment, doncs, aquestes parets del cor del temple de Santa Maria per la seva part exterior devien estar, tal i com hem vist, plenes d'altars, capelles i altres elements decoratius.

- Capella de Sant Llorens. Tot i que s'haurien de fer més comprovacions, en la documentació de l'any 1727 no queda clar si es tracta d'un altar o d'una capella. En la còpia d'un document que sembla un contracte fet per tal de reparar unes voltes i esquerdes de dues naus posteriors del temple, compareixen d'una part Thomás Romeu –doctor en dret–, Joseph Saperes, Joan Castells –cirurgià– i Jeroni Gener, tots ells membres de la junta d'obres de Santa Maria, i d'altra part Francisco Solá de la vila de Vilanova de Cubelles, Domingo Thomás d'Argensola i Josep Borràs de la Llacuna, tots ells mestres d'obra, i tenien per objecte el contracte de l'obra abans esmentada, concretant i especificant, a més, la necessitat de fabricar en pedra picada la cantonada, i cito literalment:

“...sobre la teulada de Sant Llorens des de la arrancada del arc fins a la alsada que avuí te dita cantonada lligant-la amb la paret vella del sol de la Iglesia pujant la emjuba tot allò que serà menester y juntament fer y tornar la paret que dona sobre la capella del Angel y St. Llorens...”

Es detalla el material, el temps i la manera de fer l'obra, especificant a més que:

“...desfer y tornar part de la boveda ont son les esquerdes y pedras

abaixadas de dita boveda sobre la nevada o voltas de la capella de las Animas, St. Llorens y Angel...”

Es fa referència, doncs, a la capella o altar de Sant Llorens, respecte del qual novament hem de dir que no s'especifica si és capella o altar. Una excepció és el Dr. Josep M. Llobet⁵³, el qual ens explica que Pere Perull⁵⁴ es féu càrrec de la construcció d'una arcada de l'església de Santa Maria l'any 1401, i que la nova arcada s'havia de construir al fossar, i que per poder realitzar treballs calia enderrocar la capella de Sant Llorenç. Afegeix l'autor citat que l'altar i retaule d'aquesta capella –no pas altar- seria posat interinament en alguna part de l'església fins que se li trobés un lloc definitiu.

Cal afegir que, si aquesta capella o altar es trobava a prop de les capelles de l'Àngel Custodi i de la capella de les Ànimes del Purgatori, hom la podria situar més o menys com la que queda justament al mig de les dues, que era coneguda antigament com capella de Sant Miquel i Sant Jordi, i que al plànol que comentem apareix sota la invocació de Nostra Senyora de la Soledat o bé, en altres parets o espais existents, entre la capella de l'Àngel Custodi i la dita de Nostra Senyora de la Soledat. Si aquesta és la seva localització, ens podem trobar que aquesta capella o altar res té a veure amb la capella de què ens parla el Dr. Llobet Portella en el seu escrit, ja que del mateix resulta que Pere Perull va intervenir a l'església durant els anys 1401 a 1411, aproximadament essent mestre d'obres justament de la capella de Sant Nicolau i altres arcades de la Parròquia, de tal manera que hom situa l'esmentada capella de Sant Llorens, tal i com he citat, prop del fossar, és a dir, justament a l'altre costat d'on l'escrit citat de l'any 1727 sembla situar-la.

Per tot doncs, crec que la capella de Sant Llorens referida pel Dr. Llobet Portella era, efectivament, una capella –que no altar-, i que fins i tot podia ser una capella de l'antic temple romànic existent –tal i com l'autor va insinuar⁵⁵, i que al contracte de l'any 1727, abans esmentat, ens trobem amb un “espai” de la Parròquia on hom hi va situar l'altar o retaule que de l'antiga capella de Sant Llorens va ser traslladat per les obres de construcció de la nova arcada, i que

⁵³ Josep M. LLOBET PORTELLA, *L'artista-artesà medieval a la Corona d'Aragó*, Universitat de Lleida.- Institut d'Estudis Ilerdencs.

⁵⁴ Pere PERULL, *mestre d'obres de Santa Maria durant els anys 1401-1411*.

⁵⁵ Josep M. LLOBET PORTELLA, conferència esmentada.

s'havia de construir devers el fossar i que va motivar necessàriament l'enderroc de la capella de Sant Llorens, posant interinament l'altar i el retaule de dita capella en aquell espai, prop de les capelles de l'Àngel Custodi i de les Ànimes del Purgatori.

- Capella, retaule o altar de Sant Francesc Xavier. En el mateix contracte de l'any 1727, es contracta igualment l'obra consistent a desfer i fabricar de nou una paret o part de la mateixa per la seguretat i fermesa de l'arcada que dóna sobre la capella de les Ànimes. S'estableix la necessitat de lligar dita paret amb la vella de l'església, i s'ha de fer amb la mateixa pedra i materials, i cito literalment:

"...juntament part de la que done sobre la arcada de S. Francisco Xavier de forma que tota aquella nevada queda composta..."

El Dr. Llobet Portella⁵⁶ fa esment a un quadre de sant Francesc Xavier destinat a un indeterminat altar –o capella– de l'església de Santa Maria. Fou pintat vers l'any 1692. Una imatge d'aquest sant predicant estava col·locada igualment al retaule de les Santes Relíquies. Del que acabo de dir, doncs, podem deduir que no va existir pròpiament un altar o una capella sota l'advocació de sant Francesc Xavier, sinó simplement un quadre del sant situat en alguna capella, altar o retaule, de tal manera que molt probablement el nom del sant representat al quadre, que per les seves dimensions devia ser força aparent, va ser el que va donar el nom a la capella o a l'altar.

- Capella antiga del Sant Esperit. En aquesta capella s'hi posava el Santíssim Sagrament perquè sembla que la capella de la Pietat o del Corpus Cristi no reunia les condicions degudes. La capella va pertànyer a la confraria del mateix nom, essent aquesta confraria una de les més importants, juntament amb la de Sant Nicolau, i també una de les més riques, tal i com ho demostra el fet que va contribuir al finançament de les obres d'edificació del temple, tal com ho proven la documentació existent i el testimoni d'aquella contribució, que es manifesta amb l'escut de la confraria situat a la primera columna del presbiteri del costat de l'epístola, i que consisteix en una creu patriarcal –creu amb dos travessers-. Ens recorda mossèn Ramon Pinós que va ser el dia 15

⁵⁶ LLOBET PORTELLA, *Retaules de Cervera...* Pàg. 90 i 91.

de maig de 1565 –entre vespres i completes- quan es va prendre l'acord de “*passar l'església del sant Esperit a l'església major*”; el mateix autor ens recorda que havia vist una creu processional amb els travessers grossos, de plata i d'estil gòtic, amb una pinya molt treballada al peu de la mateixa. Diu qui havia estat administrador de la confraria del Sant Esperit i metge de Cervera, Antoni Sanpere, que aquesta creu, prèvia la corresponent autorització del Sr. bisbe, és va vendre a un antiquari, i amb el seu import es van restaurar dues campanes malmeses.

- La cripta o capella de la Puríssima Sang. Ens diu Crispí Borràs –referència que ha estat literalment copiada en un altre llibre d'autor cerverí- que la cripta o capella subterrània de l'altar major es va edificar a devoció de Lluís de Vilaplana, carlà de Copons i senyor de Durban i Balsarell, natural de Cervera, qui la va acabar de construir durant l'any 1588, segons es pot apreciar en una pedra de dins la mateixa cripta –situada al portal-, a expenses de l'il·lustríssim senyor Antoni de Vilaplana de la vila de Perpinyà, que era el seu hereu. Tanmateix, de l'esmentat testament se'ns diu que la cripta va ser dedicada a la veneració del Santíssim Misteri i a una imatge del Crist Crucificat, i que va rebre el nom de capella de la Sang. Afegeix que a les obres de restauració de l'any 1822, es va tancar dita capella sota el presbiteri.

Consta que els paers de la vila de Cervera, l'any referit de 1588 –concretament el dia 23 de març-, van dirigir una carta a l'il·lustríssim i reverendíssim bisbe de Vic, fent menció al testament lliurat per l'esmentat Lluís de Vilaplana, que segons sembla era un mossèn de Cervera. En aquesta carta, expliquen al Sr. bisbe que en aquell testament es va ordenar que es fes una capella sota l'altar Major de l'església, especificant, a més, que es fes a imatge de la cripta de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona. Seguidament es detalla que feia uns anys que es va donar la preceptiva llicència per a la construcció d'aquella capella –es va obtenir de Pere d'Aragó, segons consta-, però que en el moment de començar a fer les obres, aquella llicència no es va trobar, raó per la qual dirigien aquella sol·licitud per tal que en el que fos menester, fos confirmada la mateixa.

El cert però, i sempre amb la reserva que hem manifestat al principi d'aquest escrit, i pendants de comprovar noves dades, revisar escrits i consultar-ne altres a l'arxiu, podem afirmar que la cripta era una capella que existia al temple des del seu començament, donat que era la capella que a tots els temples gòtics de

l'època es construïa, i a més es dedicava concretament al sant o santa a qui a la vegada es consagrava l'església en qüestió. De tal manera, doncs, que les referides obres de la cripta, que sembla ser van estar autoritzades, podien ser unes obres de transformació de la mateixa capella original, probablement possibles pel fet de no haver estat originàriament dedicada al mateix sant, santa o verge a qui va ser consagrada la Parròquia, i potser així perquè hi ha força dubtes i opinions diverses respecte a qui va ser dedicada originàriament i en el seu primer moment l'església parroquial, avui de la Mare de Déu del Coll de les Savines.

Del que no hi cap mena de dubte és que va ser durant les obres de l'any 1820 i següents, que la cripta definitivament va quedar tapiada i, una decisió com aquella, comporta necessàriament una justificació oportuna i seriosa. Tal era, sens dubte, la de fer un nou altar Major, com així va ser, i la del trasllat del cor central al presbiteri, al seu moment.

El que sí hem de manifestar és que ens ha quedat ben poc de com era la cripta, i de si efectivament d'acord amb la disposició testamentària relatada, es va construir l'any 1588 a imatge i semblança de la cripta de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona. Aquesta cripta de Santa Maria del Pi de Barcelona, podem recordar-ho breument, va ser acabada l'any 1551, si bé hi van haver defectes estructurals consistents en què a l'edificar-la no es va tenir en compte un espai d'aigües, de tal manera que van sortir importants humitats, les quals, juntament amb una inundació que va tenir lloc l'any 1741, van aconsellar el seu tancament i el trasllat de les relíquies allí dipositades. Avui, com ens consta a tots, resta novament oberta.

- Capella antiga de Santa Eulàlia. Aquesta antiga capella, a l'igual que la del Sant Esperit, no es trobava a l'interior del temple, sinó que era contigua al mateix. En un primer moment –any 1325-, es va situar el seu emplaçament darrere del temple a la part oriental, segons consta a la sol·licitud per construir una capella en aquest indret de l'exterior del temple, si bé més tard se situa concretament davant per davant de la casa Moixó, i justament on es trobava la presó en una part de l'edifici actual de l'ajuntament, on encara es poden veure avui en dia unes finestres amb reixes que ens recorden l'existència de la presó. Efectivament, segons ens recorda mossèn Ramon Pinós, aquesta antiga capella de Santa Eulàlia va ser convertida en una presó. En un altre document es confirma l'emplaçament d'aquesta capella amb la referència que es fa al pou fet l'any 1400, i que consta que estava situat

davant d'aquesta capella. Per la seva part, el Dr. Josep M. Llobet també la situa a l'emplaçament que acabem d'indicar⁵⁷.

- Capella antiga de Santa Bàrbara i capella de Santa Estefania –construïda, sembla ser, per Raymundus Gili-, citada en un testament de l'any 1354. Es tracta del testament que va fer l'avi del citat mestre d'obres.
- Capella dita de Santa Catarina. Ens explica mossèn Ramon Pinós que els paers de Cervera i prohoms desitjaven tenir un monestir de religioses que observessin la regla de sant Agustí. Consta que l'any 1265 els fou donada la llicència pel bisbe de Vic, Ramon III d'Anglesola, per posar un convent a Rajadell, de tal manera que es va demanar la corresponent autorització per tal de col·locar religioses d'aquell institut “...*en una capella o església de Santa Catarina...*” de la Parròquia de Santa Maria de Cervera. Consta que aquella capella era una cova de lladres i malfactors, motiu pel qual definitivament es va donar el permís corresponent per la seva rehabilitació. Totes aquestes afirmacions ens fan suposar que malgrat utilitzar la paraula “capella” de Santa Maria, és tracta de l'existència d'una església de Cervera molt antiga que existí sota l'advocació de Santa Catarina.

Entenc que era així, ja que ni tan sols existia el temple de Santa Maria, amb les seves capelles, l'any 1265, i aquesta capella de Santa Catarina devia ser una altra existent fora del temple, com les capelles referides del Sant Esperit o de Santa Eulàlia.

- L'altar de Sant Pere i Sant Pau fundat per l'honorable Manuel de Cardona. Tant l'altar com el seu fundador han estat citats a propòsit de la capella de Sant Josep, si bé de nou hi faig esment, ja que sembla ser que originàriament aquest altar va estar situat a la columna on es trobava la trona del costat de l'evangeli, exactament en la columna on hi havia la trona per als sermons. Sembla que així ho demostra el fet que en aquesta columna hi trobem l'escut de la casa dels Cardona. Amb posterioritat i com tants altres altars i retaules, es devia traslladar a la capella esmentada de Sant Josep. Fins i tot es podria afirmar que aquest altar podia haver estat situat a la capella de Sant Roc, ja que a la clau de volta de la mateixa hi trobem precisament Sant Pere i Sant Pau.

⁵⁷ LLOBET PORTELLA, conferència esmentada.

- Altar de Sant Bartomeu. La referència a aquest altar es troba en una disposició testamentària del prevere Joan Gitjar, que va fer testament a Santa Coloma l'any 1447, deixant 146 sous anuals per fer misses a l'altar de Sant Bartomeu. La referència a sant Bartomeu ens fa recordar la capella de Nostra senyora del Pilar, la qual, tal i com he dit abans, va ser també coneguda antigament com capella de Sant Bartomeu.
- Altar de Sant Joan Baptista, que es va instituir a la Parròquia a súplica dels capitans i altres confreres de la confraria de Sant Joan. Es va fer l'any 1543, en prometença per l'ornamentació d'un pilar de la Parròquia que pertanyia a dita confraria, concretament el pilar situat davant de la capella de Sant Nicolau⁵⁸.
- Altar de Sant Rafael, abans esmentat a propòsit de la referència de la capella de Nostra Senyora del Pilar, i que va ser erigit per Rafael de Montaner.
- Altar de la Verge de la Misericòrdia. La seva existència ens consta per les disposicions testamentàries del mossèn Salvador Gotzems, que morí el mes d'abril de l'any 1502. En el seu testament destina tots els seus béns a la celebració de misses, entre elles a l'altar esmentat de la Misericòrdia.
- Altar o capella de Sant Gironí, citat entre altres capelles i altars ja esmentats en aquest escrit per mossèn Ramon Pinós, juntament amb l'altar de Sant Tomàs, que he citat amb anterioritat a propòsit de la capella del Santíssim Sagrament.
- Altar de Santa Margarida. La seva existència es dedueix del contracte fet amb el mestre pintor Alegret, el dia 18 de setembre de 1572, pel qual va fer un retaule de sant Cosme i sant Damià que és va col·locar justament a l'altar d'aquella santa.

⁵⁸ AHCC.- Fons Dalmasas.- Queda clar que els altars no necessàriament havien d'estar en una capella, ja que es podien col·locar en qualsevol paret del temple, fins i tot en un pilar del temple, tal i com veiem a propòsit de l'altar del Purgatori. Això no obstant, la documentació referida descriu el trasllat d'un altar a una altra "capella" que es va fer nova davant de la capella de Sant Nicolau. Dedueixo, doncs, que el fet de l'existència d'un altar sense espai o capella de petites dimensions, era o podia ser igualment conegut o anomenat com a "capella".

- Retaule de Sant Sebastià fet per un tal mossèn Vallbona. Estava col·locat al pilar on la confraria de Sant Joan va posar-hi l'altar de Sant Joan, de tal manera que consta que aquest retaule va ser remogut i traslladat a una nova capella. Aquest altar de Sant Joan es va fer pels mateixos capitans de la confraria de Sant Joan, i estava concretament davant de la capella de Sant Nicolau, l'any 1543.

La ruïna del temple. Obres de reedificació de la Parròquia contemplades al plànol

Segons la inscripció que consta al plànol, es veu que es va reconstruir la part posterior de la Parròquia que havia sigut enderrocada per l'amenaça de ruïna. Efectivament, com a conseqüència de l'amenaça de ruïna va ser necessari enderrocar una part del temple, per tal d'evitar danys innecessaris. Aquesta part que estava a punt de desplomar-se, sembla que era tota la coberta de la nau principal i la de les naus del rerecor, així com les parets del frontis que eren les que suportaven les naus, essent a més necessari assegurar tota la resta del temple amb parets suficients per tal d'aguantar la pressió dels arcs de fàbrica que quedaven sense recolzament.

Sembla ser que pel resultat dels dictàmens de l'arquitecte i dels paletes que van reconèixer el temple l'any 1784, es va prendre la decisió d'enderrocar la part esmentada. Aquella decisió va ser conseqüència de l'acord que van prendre els "comissionats de veïns de la ciutat de Cervera", integrats per setze veïns considerats com els de més confiança –segons consta escrit–, juntament amb dos individus més de la junta d'obra i la molt reverenda comunitat de preveres de l'església. Aquestes persones, en les representacions indicades, van tractar, resoldre i prendre l'acord esmentat: enderrocar una part i reforçar altres parts del temple; abans, però, es va informar la població dels perills de la ruïna del temple i dels perills a què estaven exposats els ciutadans.

Sobre mesures a prendre per l'ajuntament i la junta d'obra, peritatges, intervenció de diferents arquitectes i altres tècnics, es tractaran en diferents escrits que de ben segur es publicaran en aquesta mateixa *Miscel·lània cerverina*. Malgrat tot, donat que en el seu moment vaig examinar documentació del fons Dalmases⁵⁹ que tenim a l'arxiu, per buscar informació sobre la reedificació de l'església de Santa Maria, incorpore en aquest escrit com a notes al text, els

resums ordenats que transcriu de l'esmentat fons. A més, he analitzat més escrits d'altres cronistes facilitats per Maria Teresa Salat⁶⁰, però de tots aquests m'han interessat especialment els que fan referència al cost de les obres i al finançament.

En aquesta *Miscel·lània* es podran llegir aspectes relatius a les diferents etapes de l'obra, problemes, interrupcions i tota la problemàtica per aconseguir finançament de les obres.

Es va decidir i es va suplicar que l'import s'aconguís en un període de sis anys, amb les aportacions d'aquelles persones que eren preceptores de delmes. A la ciutat de Cervera ho eren els mateixos veïns per la compra que havien fet els seus avantpassats, de tal manera que, es va acordar una contribució especial per un període de sis anys de la quantitat de dos mil sis-centes quaranta lliures, que havien de pagar tots els veïns, així com els terratinents de Cervera, essent el criteri de pagament proporcional segons el que pagaven per raó del reial tribut de cadastre.

En segon lloc, cadascun dels parroquians de Cervera, des de l'edat de catorze anys, havia de contribuir de tres en tres mesos, i fins a sis anys, amb un jornal per l'obra projectada. D'aquesta obligació solament estaven exclosos els pobres de solemnitat, els més necessitats i les dones de Cervera.

I finalment, també per tal d'aconseguir més diners, es va procedir a demanar un sobrecàrrec durant sis anys, de sis diners per lliura del preu de venda de la carn. Respecte d'aquest darrer acord, immediatament s'hi van oposar el canceller i claustre de la Universitat de Cervera, els veïns de Vergós i alguns veïns de la ciutat.

Canceller i claustre de la Universitat de Cervera

Efectivament, el dia 3 de gener de l'any 1806, per part del canceller de la Universitat de Cervera, Dr. Ramon Llatzer de Dou i de Bassols; Raimundo Miret, Josep Rocamora i Ramon Usgés, per acord del claustre de diputats, i Miquel Gañet, secretari, es va dirigir un escrit pel qual, assabentats que es volia finançar les obres del temple de Santa Maria, entre altres contribucions, mitjançant la càrrega de sis diners per cada lliura de carn i per un període de sis

⁵⁹ Fons Dalmasas AHCC.- Caixa 3a i altres.

⁶⁰ Maria Teresa SALAT NOGUERA, esborrany de l'escrit citat.

anys, van manifestar la seva oposició argumentant que era un cost excessiu per als estudiants de Cervera, ja que la majoria eren d'altres poblacions i els pares es justificaven dient que a la mateixa Universitat hi havia capella on els estudiants podien anar-hi per atendre els serveis religiosos, i no calia anar a Santa Maria, de tal manera que demanaven que no se'ls imposés aquesta càrrega.

També feien referència a allò que passava en altres poblacions quan volien emprendre obres com la que es volia fer a Santa Maria de Cervera, i que consistia en el fet que els parroquians sol·licitaven el corresponent permís per tal d'imposar-se un dret temporal, com per exemple un "veinteno" o algun sistema semblant de manera que, s'aconsellava que es podia acudir a aquesta solució per poder aconseguir diners per finançar les obres.

Per part del consell, signat a Madrid en data 25 de maig de 1807, amb diverses signatures, es va acordar no aprovar l'arbitri de sis diners per lliura de carn proposada pels comissionats de la junta de veïns de Cervera. Alhora es van aprovar els altres arbitris proposats i es va ordenar la seva execució immediata.

Veïns de Vergós

Per la seva part, els veïns de Vergós, en data 3 de maig de 1815, van presentar un escrit on manifestaven que se'ls havia consultat si estaven disposats a gravar els fruits de les seves terres dins del terme de Cervera, per tal de contribuir a les obres de Santa Maria.

Tots els veïns van votar en contra. Van justificar la seva decisió en el fet que la seva església dedicada a Sant Salvador havia estat saquejada per les tropes del mariscal McDonald, i per tant tenien una despesa important per adequar la seva església. Es justificaven dient que eren uns veïns molt pobres i que tots vivien gairebé del seu jornal diari, de tal manera que si se'ls obligava a contribuir als costos de reedificació de Santa Maria de Cervera, alguns no podrien ni tan sols alimentar la seva família. Igualment van al·legar que l'església de Vergós estava separada de la de Cervera, d'acord amb els llibres parroquials. Per tot, varen demanar i suplicar formalment, l'exoneració de la càrrega dels fruits de les seves terres i de qualsevol altra càrrega en relació amb dites obres. Aquesta súplica la van signar Ignasi Perelló i Raimundo Soler, veïns de Vergós.

Aquesta sol·licitud es va fer sotmetre a la consideració del bisbe de Solsona,

qui en data 6 de setembre del mateix any de 1815 va emetre un informe a favor dels veïns de Vergós. Per tot, en data 15 del mateix mes i any, es va acordar exonerar els veïns de les contribucions i càrregues establertes per aconseguir diners per reedificar i fer obres al temple de Santa Maria de Cervera.

Veïns de Cervera

I finalment, potser per suggeriment dels representants de la Universitat o per alguna altra causa, el cert és que per poder fer les obres amb la màxima urgència i en el mínim temps possible, es va acordar i aprovar, a part d'altres mesures abans esmentades, imposar un “veinteno” sobre tota la fruita collida al terme de Cervera. Per aconseguir aquesta càrrega es van fer diferents convocatòries de veïns de Cervera per aprovar el “veinteno” en qüestió. Concretament, consta que es van arribar a celebrar unes disset juntes de veïns, presidides pel cavaller governador de la ciutat, i a les quals van ser convocats els diferents caps de família de la ciutat, que finalment van aprovar aquella càrrega. Els opositors a la mateixa van ser altres cerverins propietaris i terratinents, els quals van sol·licitar la nul·litat de l'acord al·legant que molts veïns no havien sigut convocats i altres havien estat coaccionats a emetre un determinat vot a favor del “veinteno”, i no havien pogut manifestar lliurement el seu parer. Efectivament, consta que en aquelles convocatòries, es deia que qui votés en contra era un “enemic” de Cervera, pel fet d'estar en contra de les obres de Santa Maria. En aquest sentit, per exemple, se'ns diu que Domingo Coletes, prevere, orientava les intencions d'alguns dels convocats per tal de votar “adequadament”.

Els opositors van al·legar contra el “veinteno”, no solament aquestes qüestions de fons i forma, sinó altres com per exemple que les terres ja estaven molt gravades amb altres impostos, i que els darrers esdeveniments, guerres i altres, havien minvat molt les terres i els seus propietaris. Finalment, es feia referència a les darreres pluges, tan escasses en perjudici de la terra i els seus fruits.

El cert és que els opositors van presentar al·legacions força fonamentades i amb greus acusacions com les esmentades. Aquell escrit, amb data de maig de 1815, estava signat per Josep Segarra, Jeroni Montiu, Magí Oliveres, Felip Toldrà, Josep Solé, Josep Térrens, Ignasi Llorens, Magí Segarra, Manuel Pomés, Francisco Rossell, Ignasi Domingo i tants i tants altres com Ramon

Aldabó, Josep Vilalta, Joan Coletes, Francisco Pellissé, Tomàs Colomes i Fra Esteve Rotxotxo, prior de Sant Agustí, que feia constar que a la junta a la qual havia assistit, havia estat amenaçat, si votava en contra del “veinteno”, que li suprimirien les almoines del seu convent. En aquest sentit, també altres signants de l’escrit van manifestar que havien votat a favor per por.

D’aquest escrit en va donar tràmit el senyor corregidor de la ciutat de Cervera, qui va justificar i legitimar els comissionats de la junta d’obra general per la reedificació de l’església, així com també la sol·licitud dels mateixos per la imposició del “veinteno” com a impost necessari per omplir el buit deixat després de la supressió, en el seu dia, de la càrrega de sis diners sobre lliura de carn, i la contribució dels veïns de Vergós. Així va ordenar i decidir que l’acord per la imposició del “veinteno” estava vàlidament pres per majoria absoluta i per un termini de cinc anys. Per tot, es va sol·licitar per part dels comissionats, en un escrit amb data 10 d’abril de 1815, signat per Antoni Rovira, Domingo Coletes, Antoni Dalmases Camps i Manuel de Pedrolo, la imposició del “veinteno”.

Finalment, en un escrit datat a Madrid el 29 de febrer de 1816, es va dictar reial provisió, ordenant a l’intendent de l’exercit i Principat de Catalunya que es dugués a terme i complís allò ordenat a instància dels comissionats de la junta d’obra de reedificació de l’església parroquial, s’apliqués aquella contribució i tingués cura de la seva administració durant les obres de Santa Maria. Aquesta reial provisió estava signada, entre altres persones, pel duc de l’infantat Francisco Martín Benito Arias.